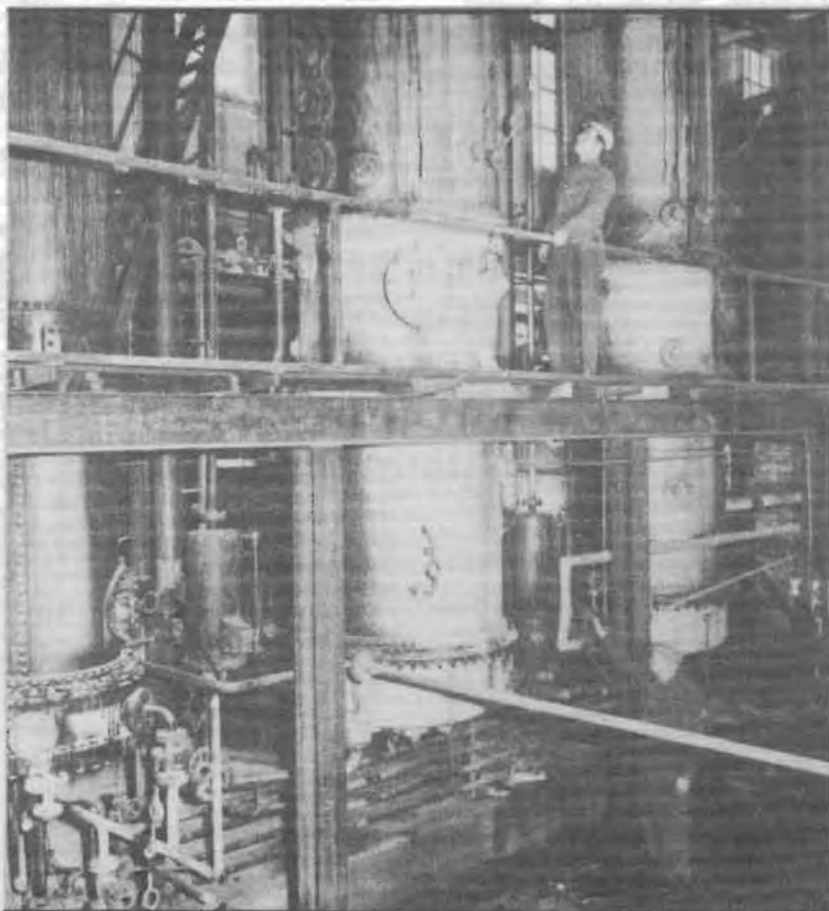

Nordisk

3/93

Pappershistorisk Tidskrift

Utgiven av Föreningen Nordiska Pappershistoriker

Referat från NPH's årsmöte i Norge

Amalfi pappersmuseum invigd

Vad är IAPMA?

Nordisk Pappershistorisk Tidskrift

Årgång 21, 1993 nr 2

Utgiven av Föreningen Nordiska Pappershistoriker
utkommer med 4 nummer per år.

Redaktör: Ulrika Håden

Strandsvedjan Gästa 7373

S-860 20 NJURUNDA

Tel: 060 321 73

Ansvarig utgivare: Sanny Holm

Frejgatan 36

S-113 26 STOCKHOLM

Tel: 08 736 11 34 dagtid, 08 33 27 90 kvällstid

Tidigare årgångar av tidskriften kan erhållas från ordföranden.

För medlemsärenden kontakta

Kassören Per Nordenson

Fridebergsvägen 20

S-151 48 SÖDERTÄLJE

Postgirokonto 85 60 71-6

ISSN 0348-9531

Är Du intresserad av handgjort papper eller av pappershistoria?

Gå då med i Föreningen Nordiska Pappershistoriker. Föreningen har som ändamål att i Norden främja intresset för pappershistoria.

Detta sker genom att föreningen uppmuntrar och stimulerar till forskning och dokumentation av kunskaper kring bl a råvaror och tillverkningsätt, redskapen, pappersmarkerna, brukshistoria och bruksmiljö, den färdiga produkten och dess användning, distribution av de färdiga produkterna, vattenmärken och datering med hjälp av pappersegenskaper, papperskonservering, och konstnärligt bruk av papper.

Betala in medlemsavgiften på pg-konto 85 60 71-6. Enskilda medlemmar Kr 150, Institutioner Kr 250 och Aktiebolag Kr 400. Glöm inte att skriva insändare! Du får tidskriften 4 gånger per år och blir berättigad att delta i föreningsmöten varje år. Välkommen som medlem!

Omslagsbilden föreställer kokhuset på Klevföss Cell- & pappfabrik 1888 - 1976 Numera industrimuseum

Redaktören har ordet

Det här med papper, det är kul det. Jag märker ett ökande intresse för papper också i miljösammanhang. Timrå Kommun, en grannkommun till Sundsvalls Kommun, är en EKO-kommun, d v s man försöker fatta alla kommunala beslut i enlighet med ett ekologiskt tänkande. Huruvida man lyckas, är upp till kommuninvånarna att betygsätta.

Men den här inriktningen har i alla fall gett upphov till att ett bibliotek i kommunen ska bygga upp ett eko-bibliotek. Och det är där som intresset för papper kommer in. En utställning om hur papper tillverkas ska visas. Föreläsningar och demonstration blir det också. För faktiskt är det så att papper enligt den gamla hantverkstillverkningen är ekologiskt helt riktigt.

Returmaterial används, gamla kläder, lakan, handdukar, här kommer kretsloppstänkandet in. Inga blekmedel eller farliga kemikalier tillsätts. Så var det, och så är det i alla fall på olika hembygdsgårdar där man tillverkar

papper. Hur är det med handpapperstillverkning i större skala, på Lessebo och på Grycksbo?

Tillsätter ni några kemikalier och vad är råvaran i tillverkningen? Är det bomull eller gamla linnekläder?

Pappersindustrin i stort har reducerat användningen av klor. Men vad bleks massa med i stället? Ozonblekning hur går det till och vad är blekning med peroxid. Och förresten måste man bleka papper över huvud taget? En klargörande artikel om hur industrin lyckas minimera användningen av farliga blekmedel efterlyses härmed. Verkar sig manad?

Under tiden ska jag träffa grossistfirma Svenskt Papper och undersöka var de köper sitt papper och vilka kvaliteter de sätter högst. Det får ni läsa om senare.

Väl mött i nästa nummer.

Ja, Norge visade sig från sin allra vackraste sida, vid NPH:s årsstämma i maj. Utsikt vid Sollihøyda Turcenter utanför Oslo.

Foto: Marie Brunner

NPH- årsmøte 1993 i Norge

Det er som om vaergudene holder sin hånd over NPH's foreningsmøter. Sommeren på Østlandet var stort sett kald og våt, men under årets stevne på Sollihøgda ved Oslo smilte solen fra en ganske skyfri himmel og Ringerike viste seg fra sin fineste side.

Medlemmene motte fram den 20. og 21. mai på Sollihøgda Tursenter, et sted som neppe aspirerer til noen stjerner i Baedeker, men som utmerker seg ved sin fine beliggenhet og forhold. Det var avsatt to dager til motet, nemlig den 21. og 22. mai.

Den første dagen konsentrerte seg om Hønefoss-området som har gamle tradisjoner innen treforedling. For 120 år siden ble de første tresliperier etablert langs Begna og Randsfjorden. Follum Fabrikker, målet for vår første utflukt, startet sin virksomhet som tresliperi i 1873 med en etter nåtidens forhold beskjeden årsproduksjon på 3 000 tonn. I 1920 gikk man over til egen papirproduksjon: det ble anskaffet papirmaskin, PM 1, og årskapasiteten dengang lå på 13 000 tonn. I mellomtiden har Follum Fabrikker vokst til en relativ stor, moderne

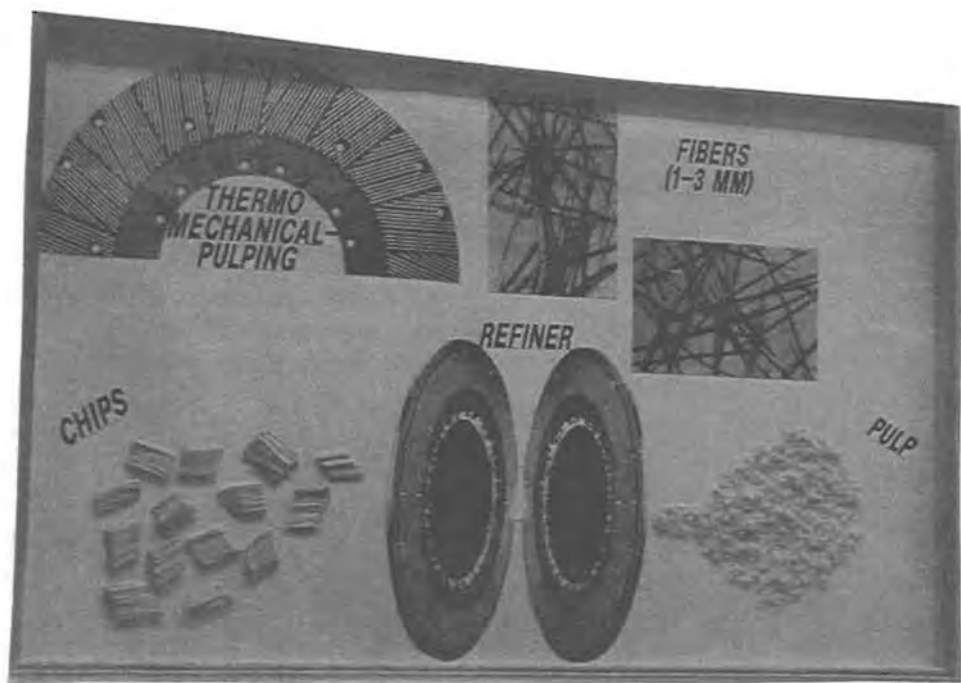
og effektiv bedrift. Den gir arbeid til over 700 mennesker, og 3 papirmaskiner kan produsere 350 000 tonn avisepapir i året. Ved fabrikken er man meget kvalitetsbevisst, og man har opprettet et eget forskningssenter for papir. Man er meget opptatt av miljø- og forurensningsproblemer, og det er gjort diverse tiltak for å begrense skadelige utslipp. Fra 1989 er Follum Fabrikker tilsluttet konsernet Norske Skogsindustrier AS.

Vi kjørte med buss til Follum Fabrikker, hvor Iver Engebretsen som pleier å ta seg av de besøkende, hilste oss hjertelig velkommen på verksområdet. Vi fikk se Follumfilmen som ga oss den nødvendige historiske oversikt, før Engebretsen tok oss med på en meget spennende rundtur i fabrikken. Så var det lunsj i gjestekantinen, deretter lysbildeforedrag over Follums historie. Dagen på Follum ble avrundet med et innholdsrikt foredrag av direktør Jo Filseth om norsk treforedling i dagens situasjon med hovedvekten på Follum.

Iver Engebretsen på Follum Fabrikker hilste oss velkomne og tok oss på en rundtur. Her viser han en skiva som anvendes i den termomekaniske flishantering.

Foto: Ulrika Håden

Glada besökare på Follum Fabriker, f v Edgar Ytteborg och Gunnar Christie Wasberg, som var våra värdar, Nanima Loken, Ulla Ehrensvärd och Iver Engebretsen.

Foto Ulrika Håden

Bussen brakte oss tidsnok tilbake til Sollihøgda Tursenter slik at vi kunne foreta en utflukt til Stubdal før foreningsmiddagen skulle begynne. I dette området lå den berømte "kjerraten", en heiseinnretning for tømmer; dessverre er den forlenget forsvunnet - bortsett fra noen få rester - men det finnes en fin modell av den i Norsk Skogbruksmuseum på Elverum. "Kjerraten" (fra tysk: Kehrrad=vendehjul) mellom Åsa og Damtjern i Stubdal ble bygget i tidsperioden 1804-1806. Formålet var å frakte tømmerstokker fra Steinsfjorden opp til Damtjern, en strekning på 3000 meter og med en høydeforskjell på 386 meter. Anlegget som virket etter samlebåndprinsippet, bestod av 11 "evighetskjettinger" som hvor for seg ble drevet av et vasshjul. Kjettingene var forsynt med transportlenker. Tømmerstokkene ble heftet på disse og slept oppover. Ved enden av en kjetting måtte arbeidsfolkene passe på å hekte dem over på neste. Man regner med at man på denne måten fraktet ca 240 tømmerstokker per dogn. Konstruktoren for denne tekniske vidunder var den svenske ingeniøren Samuel Bagge (1774-1814), oppdragsgivaren var industriherren Peder Anker (1749-1824). Han eide store skogsområder i Valdres og Land, og det var ikke vanskelig å fløte tømmeret derfra til Steinsfjorden ved Hønefoss. Men høidedraget mellom Åsa og Damtjern måtte altså overvinnes før fløtingen kunne fortsette gjennom Nordmarka til sagbrukene ved Lysakerelva. Kjettingen var i virksomhet i 42 år. I alt fraktet den 300 000 kubikmeter tømmer over fjellet før den ble demontert i 1850/52.

Lørdag den 22.5. gikk turen med buss til den gamle Klevfos Cellulose- og Papirfabrik på Hedemarken og så til skogbruksmuseet på Elverum. På ferden gjennom de vakre Hedemarksbygdene rekapitulerte Gunnar Christir Wasberg en del historiske begivenheter fra eldre og nyere tid.

Dagens høydepunkt ble møtet med den gamle papirfabrikken som nå er industrimuseum. At dette møtet ble et høydepunkt skyldes ikke minst Tor Karseth, museumsguiden. Han tok imot oss i den gamle forvalterboligen, ga oss en fin innføring i

Klevfos' historie, spilte på gitar og sang gamle arbeidssanger for oss, så vi befant oss i den rette stemningen da vi begynte på rundgangen i det nedlagte fabrikkområde. Slike gamle mursteinsbygninger har en egen uforlignelig utstråling som det er vanskelig å unndra seg. Skjønt driften var opphørt i 1976 hadde man følelsen av at papirframstillingen fortsatt var i gang. Oppe i 2. etasje hvor sorterskene eller "papirhønene" som de ble kalt, hadde sitt virke, lå det papirstabler buntet i ris ferdig til forsendelse - for eks til Kina, hvor Klevfos hadde sine trofaste kunder. Intrykk gjorde også noen store kalkhauger et godt stykke unna fabrikkens på

Thor Karseth var vår museiguide på pappersfabriken. Han berättade att man här bildat en vänförening som har aktiviteter varje sommar. Dessutom spelar man ofta teater för både skolbarn och vuxna i det gamla holländeriet i fabriken. Sången och musiken gladd oss mycket och sången om lokföraren på det gamla loket, Caroline, var riktigt rörande.

foto: Ulrika Håden

*Här berättar Edvard Ytteborg för Nils Lindberg och Per Nordenson om kjeratten -
uppföringsanläggningen som drog upp timmer ca 3000 m och med en höjdskillnad på
386 m. Av den finns inte mycket kvar men en modell finns att studera på Norsk
Skogbruksmuseum*

Foto: Marie Brunner

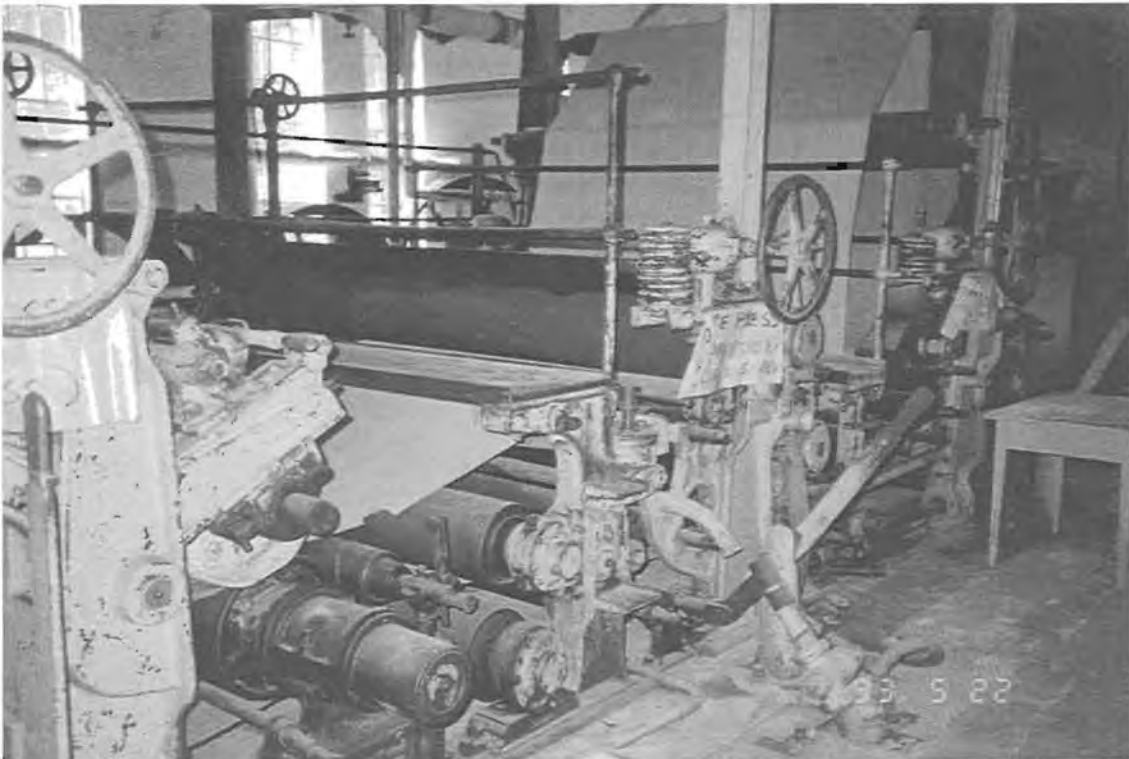
*NPH:s ordförande Sanny Holm samtalar med Birgitta af Forselles vid Stubbahj, dit
den berömda kjeratten ledde.*

Foto: Marie Brunner

Klevfoss Cellulose- og Papirfabrik var landets minsta i sitt slag. Den startade 1888 och 1976 stängdes dörren för gott. Nu är det ett industrimusem, ett levande museum med många aktiviteter.

Foto: Ulrika Håden

Pappersmaskinerna står kvar på Klevfoss Cell- och papirfabrik

Foto: Per Nordenson

den andre siden av Svartelva som passerer Klevfos. Det ble oss fortalt at de var livsverket til en kar som i 30 år hadde trillet en vogn med kalkslam, på fagspåket kalt "mesa" ut av fabrikkens på en skinnegang og over en bro over elva. Etterhvert som han tømte vognlassene oppstod haugene. Nå er broen revet. En bedre skjebne fikk "Klevfosmerra", lokomotivet som fraktet folk og varer mellom Klevfos og Ådalsbruk stasjon. Den ble restaurert og står nå på Norsk Jernbanemuseum på Hamar med sitt opprinnelige navn "Caroline".

Klevfos Cellulose- og Papirfabrik var landets minste i sitt slag. Den startet opp i 1888, først som cellulosefabrikk, men fra 1890 produserte den også såkalt kraftpapir eller gråpapir. Celluloseproduksjonen lå på ca 800 tonn de første årene, og ved århundreskiftet var man kommet opp i ca 1300 tonn. 1904 skiftet man over til sulfatprocessen, og driften gikk stadig bedre. Året 1909 markerer et skille i bedriftens historie: den 14. november ble fabrikkens totalskadet ved brann. Under tvil ble den bygget opp igjen, og virksomheten begynte på nytt i 1911. Etter en del vanskeligheter i startfasen gikk bedriften bra. Frem til 1920 gjennomførte man en del forbedringer, årskapasiteten var kommet opp i 1800 tonn. Bedriften greide seg gjennom de harde tredveårene og opplevde en ny oppsving etter siste krig. Da ga den levebrød til nesten hundre mennesker og produserte i underkant av 3 000 tonn. Men etterhvert ble dens produksjonsmetoder håpløst foreldet, driften var ikke lenger forsvarlig, og i 1976 måtte fabriken stenges dorene for godt. Heldigvis er den bevart for ettertiden som et usedvanlig levende museum.

Det var vanskelig å rive seg løs fra stedet, men Bjørnar, vår sjåfor manet til oppbrudd, og vi dro videre til Elverum hvor vi spiste lunsj i restaurant "Forstmann" som er tilknyttet Norsk Skogbruksmuseum. Denne institusjonen ble stiftet i 1954 og er ganske enestående i sit slag. Den er specialmuseum for skogbruk, jakt og innlandsfiske med et innendørs utstillingsareale på 3200 kvm. I

t tillegg kommer et stort friluftsområde som innebefatter den 50 mål store Pretøya midt i Glomma. Museet er et viktig forskningssenter og byr på rikelig anledning til å studere det norske skogsbruks historie. Mange av oss hadde nok glede av å se modellen av "kjerraten", og de fleste ble vel fascinert av det store akvariet med all slags feskvannfisk. Dessverre ble besøket i korteste laget, men vi fikk da et godt inntrykk av museets mangfoldighet, og en del av oss vil nok ta turen om igjen. Ved tilbakekomsten til Sollihøgda Tursenter var den offisielle delen av møtet avsluttet.

Søndag den 23.6 var det tilbudt en rundtur på Ringerike med avslutning på Modum Blaafarveværk. Forslaget fant ingen stor respons, men tre av medlemmene bega seg ut på denne turen. Den ble meget vellykket, ikke minst på grunn av det strålende værvaeret. Man var innom Bømsnes Kirke på Røysehalvøya, en steinkirke fra middelalderen med et meget vakkert interiør. Derfra kjørte man til Moe gård, hjemmet til dikterpresten Jørgen Moe, hvor dukkestuen til lille Beate, kjent fra "I Brønden og i Kjaernet" fremdeles er bevart. Neste stasjon var krikeruinen på Stein gård og så Norderhov Kirke før kursen gikk mot Modum Blaafarveværk som lokket med en stor Kristian Krohg-utstilling. Rundturen ble avsluttet akkurat tidsnok så et av medlemmene kunne nå ettermiddagstoget til Stockholm.

E Y

FÖRENINGEN NORDISKA PAPPERSHISTORIKER

Protokoll fört vid Föreningen Nordiska
Pappershistorikers föreningsstämma i
Sollighögda, Norge den 21 maj 1993.

- § 1. Föreningens ordförande Sanny Holm öppnade mötet och hälsade de närvarande välkomna till stämman.
- § 2. Till mötets ordförande valdes Sanny Holm och till sekreterare Birgitta af Forselles.
- § 3. Antecknades att mötet var behörigen utlyst (§ 14 i stadgarna).
- § 4. De närvarande antecknades enligt bifogade deltagarförteckning (Bilaga 1) som vid behov skulle utgöra röstlängd.
- § 5. Till protokolljusterare jämte ordföranden valdes Nils J. Lindberg och Bo Rudin.
- § 6. Styrelsens förvaltningsberättelse (Bilaga 2) bifogas. Den gav ej orsak till kommentarer.
Revisorn Claes Ekeröth läste upp revisionsberättelsen för 1992 (Bilaga 3).

Föreningsstämman beslöt därefter att
godkänna förvaltningsberättelsen för 1992,
godkänna resultaträkningen och fastställa balansräkningen.

Ordföranden berättade om KTH:s seminarium Handpappersbruk i Norden och att ett nytt skall arrangeras hösten 1993. Redaktören Ulrika Håden önskade mera reportage av medlemmarna, speciellt av de nya papperskonstnärerna.

- § 7. Styrelsen beviljades ansvarsfrihet.
- § 8. Beslöts att det balanserade överskottet kvarstår som eget kapital.
- § 9. Styrelsen framlade ett förslag om att medlemsavgifterna skulle betalas i lokal valuta i Norden. Enligt Nils J. Lindberg kommer Finland då att betala ca 30% mera än de övriga länderna. Beslöts att medlemsavgifterna för 1994 är:

För enskilda medlemmar	150,-
Institutioner	250,-
Aktiebolag	400,-

Alla övriga länder betalar in med bankgiroblanketter i lokal valuta i respektive land, utom Finland som betalar i SEK.

- § 10. Fastställdes att till styrelsemöte kallade och närvarande ledamöter erhåller reseersättning för ett styrelsemöte per år enligt billigaste resesätt.

- § 11. Föreningsstämman beslöt i enlighet med valberedningens förslag:
- a) att antalet ledamöter i föreningens styrelse skall vara oförändrat fem jämte ordförande,
 - b) omval av ordföranden på 1 år, Sanny Holm, Sverige
 - c) omval av ledamöter på 2 år t.o.m. juni 1995:
 - Birgitta af Forselles, Finland
 - Hans Peder Pedersen, Danmark
 - Lars Åke Skarp, Sverige
- Följande ledamöter kvarstår i styrelsen till juni 1994:
- Per Nordenson, Sverige
 - Edgar Ytteborg, Norge
 - Nanina Löken, Norge, suppleant.
- § 12. Till revisorer omvaldes Dorrit Andersen, Danmark och Claes Ekeröth, Sverige samt till revisorssuppleant Tage Fleetwood, Sverige.
- § 13. Föreningsstämman beslöt att valnämnden skulle oförändrat bestå av ordförande jämte två ledamöter. Stämman beslöt omval av ordförande Gunnar Christie Wasberg, Norge och ledamöterna Åse Jonsson, Sverige och Ulrika Håden, Sverige.
- § 14. Jan Olof Ruden omvaldes till ordinarie ledamot av Gösta Liljedahls fond och Bo Rudin till suppleant i fondens styrelse. Per Nordenson omvaldes till revisorssuppleant i fonden. Han meddelade att han önskar bli ersatt vid nästa val år 1994.
- Till ordinarie ledamot av Skogsindustriernas Historiska Utskott valdes ordföranden Sanny Holm.
- § 15. Föreningens nästa konferens NPH-15 år 1994 kommer att hållas i Silkeborg, Danmark. Planer finns även på att hålla konferensen år 1996 i Köpenhamn, Danmark i samband med IAPMA /International Association of Hand Papermakers & Paper Artists).
- § 16. Medlemskap i IPH (International Association of Paper Historians) diskuterades och föreningsstämman beslöt att NPH ansöker om medlemskap. Hittills har Gunnar Christie Wasberg som IPH-medlem bevakat NPH:s intressen. På en förfrågan från redaktören Ulrika Håden diskuterades tidskriftens ekonomi. Konstaterades att föreningen inte får tidningsstöd, kanske p.g.a. att upplagan är för liten. Edgar Ytteborg hörde sig för om reklambidrag erhållits. Temanummer med betalda upplagor vore en möjlighet.
- § 17. Föreningsstämman avslutades.

Vid protokollet:

Birgitta af Forselles
 Birgitta af Forselles

Justeras:

Nils Jönsson
O. Rne

International papirkonference -

IAPMA og NPH 1996

Anne Vilsbøll

Det 11. årlige møde for IAPMA (International Association of Hand Papermakers and Paper Artists) vil i 1996 blive afholdt i København, Danmark.

På IAPMA's generalforsamling i Budapest, Ungarn 1992, blev det enstemmigt vedtaget at afholde konference i København i 1996. Dette år er København europeisk kulturby og mange aktiviteter vil finde sted. På samme generalforsamling foreslog Sanny Holm, NPH's præsident, at IAPMA og NPH afholdt deres årlige papirkonference sammen i 1996. Dette er på et senere møde blevet vedtaget.

IAPMA's 11 og NPH's 17. papirkonference vil blive afholdt i København fra d. 4 - d. 9 august 1996. Schäffergården, beliggende nord for København, vil danne ramme om selve konferencen. her vil både foredrag, demonstrationer, spisning, overnatning m. m. finde sted.

Et af målene med konferencen er at præsentere papirkunst i Skandinavien. Der vil blive afholdt udstillinger på bl a Nationalmuseet, Kunstindustrimuseet, Det Kgl Bibliotek, Kunstforeningen Gl Strand og gallerier i København, samt på Gentofte Kunstbibliotek og Schäffergården, hvor såvel installatio-

ner, 2- dimensionelle arbejder, artists books og ark vil blive udstillet. Et katalog omhendende alle udstillinger planlægges trykt.

Et andet formål er via foredrag og demonstrationer at belyse papirets iboende karakteristikaer, bl a dets reaktioner i forhold til de midler, det bliver påført og papirets særlige muligheder på længere sigt.

Der vil være ekskursioner til værksteder og offentlige institutioner relaterende til papir.

Der påtaenkes en postkonference, hvor muligheder for specielle besøg på Fyn og i Jylland vil tilbydes.

Ideen med at de to foreninger afholder konference sammen er at knytte bånd mellem medlemmer på kryds og tværs - hvilket vi håber bliver udbytterigt for alle parter.

Naermere oplysninger og informationer vil foreligge i slutningen af 1994 og i løbet af 1995.

For at konferencen kan blive så god som mulig, er det vigtigt, at alle de skandinaviske medlemmer samarbejder. Hvis man har ideer og forslag og kan tilbyde konkret hjælp, beder vi jer kontakte nedenstående.

Ansvarlige organisatorere:

NPH

Sanny Holm

Frejgatan 36

S-113 26 STOCKHOLM

SVERIGE

+46 08 33 27 90

IAPMA

Anne Vilsbøll

Strynø

5900 RUDKOPING

DANMARK

+45 62 51 50 02 tel

+45 62 51 50 12 fax

Vad er IAPMA?

Anne Vilsboll

IAPMA - International Association of Hand Papermakers and Paper Artists - blev stiftet i 1986 og er den eneste internationale forening af sin art. Der er nu næsten 400 medlemmer fra over 33 lande.

Ideen til at stifte en sådan forening udsprang af en samtale mellem den sveisiske ingeniør og papirkunstner Fred Siegenthaler og den ungarnske billedkunstner Geza Meszaros i 1985. Efter sit besøg i Ungarn gav Fred Siegenthaler Iapma sin endelige form. Den 24 maj 1986 - aftenen før åbningen af den 1. internationale papierbiennale på Leopold Hoesch museet i Duren, Tyskland stiftedes Iapma.

IAPMAS's formål:

IAPMA er viet til at assistere alle, der er interesserede i papir.

- ved at give medlemmer mulighed for at mødes hvert år
- ved at publicere nyhedsbreve
- ved at publicere 2 årlige bulletiner, som indeholder vigtige artikler, der relaterer til

papir, fotografier, papirprøver m m

- ved at give adgang til medlemmers arbejde igennem etableringen af et lokalt oplysningssted
- ved at organisere udstillinger og hjælpe med udvekslingsprogrammer.

Følgende steder har IAPMA'S papirkonferencer fundet sted:

1986: Duren, Tyskland

1987: Capellades, Barcelona, Spanien

1988: Duren, Tyskland i forbindelse med den 2. Internationale Papirbiennale

1989: Reno, Nevada, USA

1990: Duren, Tyskland i forbindelse med den 3. Internationale Papirbiennale

1991: Basel, Schweiz

1992: Budapest, Ungarn

1993: Montreal, Canada

Følgende steder vil IAPMA konferencer finde sted:

1994: Holland

1995: Japan

1996: København

Skønt engelsk er det officielle IAPMA sprog deltager medlemmer fra hele verden i gennemsnit mellem 70-100 medlemmer på konferencerne. Denne kulturelle forskellighed giver konferencerne en ekstra dimension. Professionelle foredrag, udstillinger, performances, paneldiskussioner, m m belyst alle aspekter af papir og papirkunst er altid væsentlige ingredienser på konferencerne

Ønsker man at blive medlem af IAPMA bedes man kontakte:

Eva Andersen

Molt 28

6369 BJ Simpelveld

Holland

Cathrine Schei och Alison Leggat, aktiva norska IAPMA medlemmar. Foto: Ulrika Håden

Amalfi pappersmuseum invigd

Angelo Tajani

Det har gått en kvartsekel sedan den välkände Nicola Milano, ättling från en gammal pappersbrukssläkt, skänkte staden Amalfi ett gammalt bruk och bildade en stiftelse som har för avsikt att bevara och ge högre värde till den ädla tradition av papperstillverkning i staden, och pappersmuseet har äntligen invigts.

Det lilla pappersbruket, som härstammar från 1500-talet och ännu är i ursprungligt skick, och ett hängeri för torkning av papper är i sig själv redan en stor sevärdhet. Det orörda stampverket, den lilla holländaren på vilken en anonym hand inristade året 1743, den hantverksmässigt tillverkade

”foundrinier” maskinen vilken än i dag kan drivas i gång med hjälp av vattenkraften, det färgglada kakelbeklädda rymliga koret där formaren skapade de handgjorda pappersbladen, den massiva pressen som tidens tand inte har lyckats förstöra, har alltid skapats stort intresse bland de fåtal besökare, mestadels forskare, som har haft tillfället att vistas inom brukets väggar.

Nu har man avslutat första etappen och ovanför pappersbruket har byggts ännu en våning som inhyser arkivet, biblioteket, videoteket och en lässal. Man har nu planer på att utvidga anläggningen som i en nära framtid skall möjliggöra återupprättandet av tillverkningen av handgjort papper enligt den gamla metoden.

Amalfis papperstillverkning har en lång och ärofull historisk tradition som härstammar från tidig medeltid, när staden var en betydande sjörepublik med en omfattande handelsverksamhet. Redan på 800-talet seglade Amalfis sjörövare längs nordafrika, egyptiska och mellanösterns kust ända till Bisanz och uppehöll livliga handelsförbindelser med araberna. Dessa människor var utan tvekan bland de första européer som fick kännedom om papprets existens i de områden där tillverkningen hade sitt ursprung.

Den enkla gamla maskinen i det lilla bruket som tillhört Milanos familj i århundraden. Returpapper och lumpmassan vilar på filter som rullar genom cylindrarna där vatten stöts ut från massan. Papperet samlas upp av det roterande hjulet som drivs av läderremmen genom kugghjulspelet.

Foto: Angelo Tajani

Den nu nittioårige Nicola Milano omtalade för mig vid ett tillfälle att:

”Handelsmän från Amalfi hade ett stort behov av skrivmaterial för att kunna göra sina räkenskaper och pappret skulle visa sig vara en utmärkt ersättare till det styva och svårlagrade pergamentet och det sköra papyruset”.

Är det inte tänkbart att de uppgifter som finns bevarade i gamla dokument om papprets existens i Amalfi under 1200-talets senare del avser importvara från Nordafrika eller Mellersta Östern? - frågar sig ofta pappersforskare.

Historikern Aniello Apuzzo, i sin utmärkta essä från 1959 om papperstillverkning i Amalfi hävdar:

”Pappret, även om det fordrades lite omsorg för sin tillverkning, var nödvändig för vardagslivets behov och Amalfis sjörövare var för driftiga och sluga för att importera pappret istället för andra värdefullare varor, på besvärliga och farliga farleder, när de med lätthet kunde tillverka det i hemlandet

såsom de gjorde med tyg, läder, metall och trävaru bearbetningen.”.

Det är ytterst svårt att med säkerhet datera Amalfi's pappers ursprungsdatum men enligt existerande dokument i bl a Neapels historiska statsarkiv beträffande tillverkningen och handel med papper omnämns i en handling daterad 1289 ”carterem pergareni et bambicine”. Dessutom i ett köpekontrakt undertecknat i Amalfi av notarius publicus Sergio de Amoruzzo och daterat 21 augusti 1380 omtalas om en kvarn som har förvandlats till pappersbruk: ”in quo predicto molendino facta est balkeria et faciendum cartas bambicinas” (i vilken ovannämnda kvarn har uppförts ett bruk som tillverkar papper gjort av bomull).

Pappret som producerades i Amalfi och omnejd under århundraden såldes till hela syditalien och användes både för privata såsom officiella handlingar under franska kungahuset Anjou, spanska Aragon kungar fram till ättens Bourbon herravälde i södra Italien.

Holländaren från "Anno dazumal". På vänstra klippvägen har någon gjutit en murbrukskaka och skrivit årtalet 1743.

Foto: Angelo Tajani

På 1700-talet fanns det i Valle dei Mulini (kvarndalen) 13 verksamma pappersbruk som gav arbete till några hundratals anställda. Många av dessa fortsatte att tillverka omslagspapper av lump och returpapper ända fram till slutet av 1950-talet.

Saknandet av en tillfartsväg för de flesta av bruken som låg utmed ån som flyter genom dalen ner till havet, orsakade deras förfall och idag är de som en gång var ståtliga byggnader ödelagda och i ruiner.

Av vad som en gång och åtminstone under sexhundra år varit en av Amalfis livsviktiga näringsindustri finns bara två små pappersbruk kvar i funktion och de tillverkar en produkt som nästan ingenting har gemensamt med den ursprungliga. Det papper som idag tillverkas maskinellt är gjort av ren cellulosa och, innan de sista gamla pappersbrukarna som fortfarande behåller kosten att forma, guska och pressa det handgjorda pappret försvinner, är det faktiskt hög tid att den gamla hantverkstraditionen bevaras och fortlever.

”Tillverkning och försäljning av det äkta handgjorda pappret” -

skriver Pappersmuséeintendent Carlo Samaritani i den eleganta folder, som har tryckts av Fratelli De Luca på papper tillverkat av Cartiera F. Amatruda i Amalfi -

”skall bidra till dess fortlevnad. I våra planer finns även projekt att hjälpa forskare i sina studier, anordna seminarier och möten för att i större utsträckning utveckla kännedom om tillverkningen av denna vara som har varit så livsviktig för utspridningen av mänsklig kultur. Vår avsikt är att detta ädla hantverk som har varit så viktig för Amalfi och dess invånare ej skall falla i glömskan”.

Den ädla konsten att tillverka papper i byn har gott samma väg som den stolta sjöfarten och handelstraditionen som upphöjde staden till en betydande maktfaktor ända fram till 1300-talet, då en orkan drog fram och ödelade största delen av staden som på den tiden hade 60.000 invånare. Amalfis flotta slogs med morena, deltog i flera korståg och dess invånare som hade bosatt sig i

Det massiva stampverket av kastanjetråd kan fortfarande fungera. Amalfis pappersbruk drevs med vattenkraft genom ett sofistikerat kanalsystem som sträckte sig genom "kvarndalens" klippväggar. Foto: Angelo Tajani

Jerusalem, där de drev handel med östlän-
derna, grundade ett stort lasarett för pilgri-
mer som gav upphov till Maltese Orden, var
föregångare och förebild och sedermera
fiender till andra sjörepubliker som Pisa,
Genua och Venedig.

Idag är Amalfi ett av Italiens mest upps-
kattade turistmål, ett smultronställe för fin-
smakare, där de 5 000 invånarna inte längre
odlar de eftersökta citronerna, trotsar inte
havets vågor och ägnar sig inte åt hantverk
utan lever av verksamheter som roterar kring
turismen.

Amalfi pappersmuseums norra ingång strax före invigningen Foto: Angelo Tajani

*Det är svårt
att tro att i
dessa ruiner
för bara 30 år
sedan fanns
tre
pappersbruk i
full verksam-
het. Bilden
visar att poli-
tikernas för-
sumlighet och
människornas
handfallenhet
kan verkligen
skapa skador
som ej går att
reparera.*

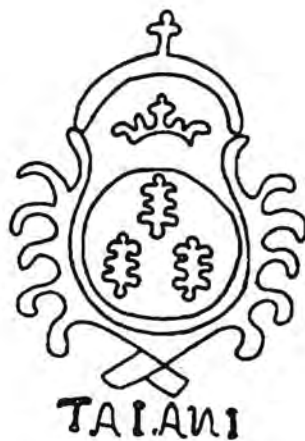
*Foto Angelo
Tajani*

Artikelförfattaren Angelo Tajani är född i Amalfi. Han härstammar från stadens äldsta pappersbrukssläkt på både mors och farsidan. Under hans barndom var ett av familjens bruk fortfarande i gång. Han har alltid intresserat sig för papperets historia och dess tillverkning.

Angelo är sedan många år bosatt i Sverige och är verksam sedan 70-talet som korrespondent för italienska tidningar.

Släktens vattenmärke från "Cartiera grande" stora pappersbruket i Amalfi på 1400-talet

Final word on the invention of paper

The following was reported by Elaine Koretsky at the IAPMA meeting in Budapest.

"I attended the biennial Congress of IPH (International Papper Historians) last week in Vienna, and was asked by Peter Tschudin, the IPH President, to announce to IAPMA members the final word from China concerning the invention of PAPER. This message from China was delivered originally by Mr Tschudin at the IPH Congress".

A specially selected committee in China has positively proven that PAPER is a genuine Chinese invention. However, the committee, led by most honorable comrade and scientist, Tsu Din, has determined that paper was not the invention of a single man, namely, Ts'ai Lun. Rather, paper was the invention of a whole group of distinguished Chinese, whose names can now be revealed. And these are the facts:

The use of paper mulberry bark was discovered by Ko Zo.

The steaming of the bark was inveted by Kou King.

Defribillation on the bark was the invention of Bi Ting and Pul Ping.

The mould was invented by Fo Ming.

Laying the post was invented by Kou Tching.

Drying on the stove was the invention of Hi Ting.

Making the paper ink-proof was discovered by Ts'ai Zing.

Laying a cover of starch on the paper was invented by Ko Ting.

Later on, the modern paper machine was actually invented also a Chinese invention, by Lig Nihn.

And what about Ts'ai Lun?

He was a High Officer of the Imperial Court, and he invented RED TAPE!!

*Publicerat i IAPMA bulletin, dec 1992, Tack,
Cathrine Schei som skickat den till Nordisk
Pappershistorisk Tidskrift.*

Nordisk Pappershistorisk Tidskrift

Innehållsförteckning

Redaktören har ordet	sid 1
NPH's årsmöte 1993 i Norge	sid 2
NPH's föreningsstämmoprotokoll	sid 8
IAPMA's konferens 1996	sid 10
Vad är IAPMA?	sid 11
Amalfi pappersmuseum invigd	sid 12
Final word on the invention of paper	sid 17

